

Bude 21. storočie konfliktom rôznych civilizácií ?

Desať téz Samuela P. Huntingtona

Samuel Huntington, profesor Harvardovej univerzity -klasický typ kabinetného učenca - stal sa roku 1993 pravdepodobne hlavným narušiteľom intelektuálneho pokoja na Západe. V letnom čísle amerického zahranično-politického časopisu FOREIGN AFFAIRES uverejnil článok „Príde ku konfliktu civilizácií ?“, ktorý sa dnes stal už svetoznámy. Predpovedal v ňom, že 21. storočie uplynie nie v znamení boja ideológií a politických systémov, ale v znamení zrážky medzi civilizáciami. Jeden z Huntingtonových záverov - o vzrastajúcej možnosti konfrontácie medzi Západom a islamským svetom - prijali v moslimských krajinách nepriateľsky, nevynímajúc ani polooficiálne protesty na veľvyslanectvách USA. Časopis bol zavalený nadšenými ohlasmi na článok, ale aj nie menej rozhorčenými odpoveďami jeho autorovi. Nie div, že profesor Huntington sa stal jednou z „hviezd“ nedávneho Svetového ekonomického fóra v Davose, keď na jednom z plenárnych zasadnutí musel vstúpiť do brilantnej polemiky so svojou bývalou poslucháčkou, absolventkou Harvardovej univerzity a súčasnou premiérkou Pakistanu Bénazir Bhuttovou...

MOSKOVSKE NOVOSTI

Desať téz Samuela Huntingtona vyzerá nasledovne:

1. Svet budúcnosti sa bude vyhraňovať vzájomným pôsobením 7-8 rozdielnych civilizácií: západnej, konfuciánskej, japonskej, islamskej, hinduistickej, slovansko-pravoslávnej, latinsko-americkej a africkej.
 2. Konfrontácia medzi nimi vystrieda boj ideológií a iné formy konfliktov. Nasledujúca svetová vojna, ak nastane, bude vojnou medzi civilizáciami.
 3. Hlavné konflikty budúcnosti sa uskutočnia - a už sa aj uskutočňujú - v líniiach kultúrnych rozlomov medzi rozličnými civilizáciami (Zakaukazsko, Bosna atď.).
 4. Úsilie Západu o rozšírenie svojich demokratických a liberálnych hodnôt ako univerzálnych, o udržanie svojej vojenskej prevahy a presadzovanie hospodárskych záujmov, narazia na protiakcie iných civilizácií.
 5. V medzinárodných vzťahoch západné krajiny budú hrať čoraz menšiu rolu a nezápadné civilizácie sa zmenia z objektov týchto vzťahov na aktívne konajúce subjekty.
 6. Pravdepodobnejšie je vytváranie efektívnych politických, vojensko-politických a ekonomických organizácií vnútri jednotlivých civilizačných systémov, než medzi týmito systémami.
 7. Konflikty medzi národmi a skupinami reprezentujúcimi rozličné civilizácie budú častejšie, dlhšie a ničivejšie než vnútrocivilizačné konflikty.
 8. Hlavná os medzinárodných vzťahov bude predelom medzi Západom a ostatným svetom.
 9. Elity radu krajín, vnútorne rozbitých v civilizačnom zmysle (Rusko, Mexiko, Turecko) budú sa snažiť premeniť ich na súčasť Západu, ale vo väčšine prípadov narazia na ťažko prekonateľné prekážky.
 10. Hlavným konfliktom najbližšej budúcnosti sa stane konflikt medzi Západom a radom krajín, patriacich do islamskej a konfuciánskej civilizácie, ktoré už hádzu výzvu hodnotám, záujmom a moci Západu.
-

Špecifická pozícia Ruska

Zabránia hlboké kultúrne rozdiely vytvoreniu ozajstného partnerstva medzi Ruskom a Západom? Aký bude hlavný konflikt 21. storočia? O týchto otázkach hovoria profesor Harvardovej univerzity Samuel P. Huntington a v mene týždenníka MOSKOVSKIJE NOVOSTI zástupca jeho šéfredaktora Alexej Puškov.

MOSKOVSKIJE NOVOSTI: Zdá sa, že nedávne udalosti v Rusku potvrdzujú opodstatnenosť vašej tézy o ňom, ako o „rozštiepenej civilizácii“. Myslíte, že teória konfliktu civilizácií je použiteľná aj na vzťahy medzi Západom a Ruskom? Je Rusku súdené večne pre Západ zostávať „polopartnerom“ vyvolávajúcim raz obavy, raz nádeje? A akú formu by mohol nadobudnúť konflikt civilizácií Ruska a západného kresťanského sveta ?

Samuel Huntington: Vôbec si nemyslím, že konflikt civilizácií je nevyhnutný. Pravda, medzi civilizáciou Ruska a západných krajín jestvujú značné rozdiely, ktoré vznikli pred tisíc alebo poldruha tisíca rokmi. Rusko na sebe fakticky neskúsilo osvietenské procesy charakteristické pre vývoj Západu: evolúciu feudálneho systému, obdobie renesancie, reformácie, počiatkové obdobie vytvárania liberálnych demokracií v 19. storočí. Súčasne nemožno zabúdať ani na rozdiely medzi pravoslávny kresťanstvom a západným kresťanstvom, ktoré vznikli pred mnohými stáročiami.

Ale spomenuté rozdiely si vôbec nevyžadujú nevyhnutný vznik konfliktov. Myslím, že aj v budúcnosti, keď Rusko postupne obnoví pohyb, ostane krajinou s civilizáciou trocha sa odlišujúcou od Západu. Ale so Západom bude udržiavať tesné styky - asi tak ako Japonsko. Japonská civilizácia sa napríklad od západnej odlišuje oveľa viac než ruská. A predsa Japonsko so západnými krajinami úzko spolupracuje, je členom všetkých veľkých a dôležitých medzinárodných organizácií, kde hrá čoraz aktívnejšiu a konštruktívnejšiu rolu. Dúfam, že tak isto si bude počínať aj Rusko.

MOSKOVSKIJE NOVOSTI: Ale v USA má svojich prívržencov aj iný prístup - je to napríklad koncepcia Henryho Kissingera, podľa ktorej Rusko vždy bolo a aj naďalej zostáva impériom v tej alebo onej miere vzdorujúcim Západu. Ak v Rusku vybudujú kapitalizmus, stane sa kapitalistickým impériom, záujmy ktorého sa nevyhnutne dostanú do rozporu so záujmami iného impéria amerického...

Samuel Huntington: Je úplne jasné, že Rusko má značné záujmy v stredoázijskej oblasti a na Ukrajine. Preto považujem za absolútne prirodzené, že Rusko pociťuje znepokojenie nad tým, čo sa deje v týchto krajinách a oblastiach. No bolo by krajne neželateľné, ak by sa pokúsilo nastoliť svoje panstvo v uvedených regiónoch, opierajúcich sa o svoju vojenskú prevahu alebo ekonomickú silu.

V bývalom ZSSR žili národy patriace, ak sa tak možno vyjadriť, prinajmenej do troch civilizácií. V pobaltských štátoch máme do činenia so západne orientovanými kresťanskými štruktúrami, ale boli tu aj pravoslávne a moslimsky orientované republiky. Myslím, že Rusko by urobilo veľkú chybu, ak by sa pokúsilo obnoviť nejakú napodobeninu bývalého ZSSR.

Podľa môjho názoru, malo by udržiavať tesné styky s Bieloruskom a Ukrajinou, ako aj vzťahy spolupráce s moslimskými republikami.

MOSKOVSKIJE NOVOSTI: Môže sa Stredná Ázia stať jadrom rozporov medzi Ruskom a povedzme Pakistanom, ale aj inými moslimskými krajinami? Premiérka Pakistanu Bénazir Bhuttová netají vážnosť zámerov Pakistanu voči Strednej Ázii, zdôrazňujúc, že jej krajina, ako aj Rusko, považuje Strednú Áziu za región svojho prirodzeného vplyvu. To isté si však myslia aj v Turecku. Nepovedie to ku konfliktu medzi Ruskom a islamským svetom?

Samuel Huntington: Na Strednú Áziu sa usilujú mať vplyv viaceré krajiny. Spolu s Pakistanom, Tureckom a Ruskom má tento región veľký význam aj pre Čínu, ak vezmeme do úvahy, že tam žijú početné skupiny turkotatarskeho obyvateľstva. V dôsledku toho nevyklúčujem určité súperenie o vplyv v Strednej Ázii a snahy určovať cesty jej vývoja. Ale zatiaľ by som nehovoril o možnosti nejakého veľkého konfliktu.

MOSKOVSKIJE NOVOSTI: Z vášho článku možno urobiť záver, že hlavnou konfrontáciou budúcnosti sa stane konflikt medzi západným kresťanským a moslimským svetom. Z čoho vyplýva vaša hypotéza ?

Samuel Huntington: V moslimských krajinách prebieha celý rad charakteristických procesov. V nejednej z nich sa k moci dostávajú protizápadne orientované vlády, čo sa nie vždy spája s islamským fundamentalizmom. Vezmime si ako príklad Líbyu alebo Irak: ani Saddám Husajn, ani Kaddáfí nepatria medzi fundamentalistov. Ďalej je veľmi pravdepodobné, že podobné tendencie sa udržia aj v budúcnosti. Nevieť napríklad, ako dlho sa pri moci udržia vojaci v Alžírsku, najmä ak sú pod stálym tlakom islamistov. Pred podobnými otrasmi nieje poistený ani Egypt. Napokon, islam na Západ postupne preniká najmä imigráciou.

MOSKOVSKIJE NOVOSTI: Určite možno hovoriť aj o finančnom prenikaní. Je napríklad známe, akú rolu hrajú v hospodárstve USA a západnej Európy peniaze saudskoarabských monarchov.

Samuel Huntington: Áno, máte pravdu, ale hlavným faktorom prenikania islamu na západ je imigrácia. Preto všetky západoeurópske krajiny prijali zmeny vo svojom imigračnom zákonodarstve. Vo Veľkej Británii, Francúzsku a iných západoeurópskych krajinách prebiehajú vášnivé spory týkajúce sa imigrácie moslimov. V západných masovokomunikačných prostriedkoch rozvinula sa široká diskusia o tom, že hrozba z Juhu vytlačila ešte donedávna aktuálnu hrozbu z Východu. Hovorí sa dokonca o tom, že NATO má sústrediť pozornosť predovšetkým na udalosti, odohrávajúce sa na jeho južnom krídle.

Tri faktory, ktoré som uviedol, svedčia o zmene pomeru síl medzi islamskými krajinami a Západom. Podľa mňa to je najvážnejší obrat vo vzťahoch medzi civilizáciami v poslednom období. Tento obrat môže mať v blízkej budúcnosti tie najvážnejšie dôsledky. **Nová hranica – kultúrna.**

Z článku Samuela Huntingtona Príde ku konfliktu civilizácií?, ktorý vyšiel v časopise FOREIGN AFFAIRES:

„Rozlomy medzi civilizáciami zmenili v Európe predchádzajúce politické a ideologické hranice „studenej vojny“

na „hranice kríz a krviprelievania“.

„Začiatkom studenej vojny stalo sa politické a ideologické rozdelenie Európy, ktoré vzniklo po spustení železnej opony. A s jej zmiznutím sa skončila aj „studená vojna“ No zároveň s tým, ako prestalo existovať ideologické rozdelenie Európy, znova dala o sebe vedieť hranica medzi kultúrami - západným kresťanstvom na jednej strane a pravoslávny kresťanstvom a islamom na strane druhej...”

„Za najdôležitejšiu deliacu čiaru v Európe určite možno považovať hranicu, po ktorú sa r. 1500 rozšírilo západné kresťanstvo. Táto línia sa tiahne pozdĺž súčasnej hranice Ruska s Fínskom a pobaltskými štátmi, pretína ďalej Bielorusko a Ukrajinu, oddeľujúc západnú Ukrajinu s prevahou katolíckeho obyvateľstva od Ukrajiny východnej, kde žijú pravoslávni. Deliaci čiar sa potom prudko obracia na západ, oddeľujúc Sedmohradsko od ostatného Rumunska a postupuje po území Juhoslávie, takmer presne sa zhodujú so súčasnou hranicou, oddeľujúcou Chorvátsko a Slovinsko od ostatnej Juhoslávie. Pochopiteľne, na Balkáne deliaci čiar sa splyva s historickou hranicou medzi Habsburskou a Otomanskou ríšou. Na sever a západ od uvedenej línie sú národy protestantské alebo katolícke. Spája ich európske historické dedičstvo: feudalizmus, renesancia, reformácia, osvietenstvo, francúzska revolúcia, priemyselná revolúcia. Ich hospodárska úroveň je celkovo vyššia než u národov žijúcich na východ od spomínanej deliacej čiary. A v súčasnosti môžu rátať s rýchlejším zapojením sa do ekonomiky integrujúcej sa Európy.“

Iný svet?

„Čo sa týka národov žijúcich na východ a juh od deliacej čiary, sú pravoslávne alebo moslimské. V priebehu dejín patrili do Otomanskej alebo Ruskej ríše. Udalosti, ktoré určovali vývoj ostatnej časti Európy sa ich dotýkali iba zľahka. Celkovo sú ekonomicky menej rozvinuté a upevnenie stabilných demokratických politických systémov zdá sa tu byť málo pravdepodobné.“

„Namiesto „železnej opony“ ideológie Európy v súčasnosti najsilnejšie rozdeľuje „zamatová opona“ kultúry. Udalosti v bývalej Juhoslávii ukazujú, že to nie je len hranica rozdielov - je to hranica, ktorá sa zavše mení na hranicu krvavých konfliktov.“

MOSKOVSKIJE NOVOSTI (10/1994)